

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet

Redogörelse om förändringarna i den säkerhetspolitiska miljön

Till utrikesutskottet

INLEDNING

Remiss

Redogörelse om förändringarna i den säkerhetspolitiska miljön (SRR 1/2022 rd): Ärendet har remitterats till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet för utlåtande till utrikesutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- jämställdhetsambassadör Katri Viinikka, utrikesministeriet
- specialsakkunnig Erno Mähönen, arbets- och näringsministeriet
- specialsakkunnig Susanna Piepponen, arbets- och näringsministeriet
- direktör Tanja Auvinen, social- och hälsovårdsministeriet
- personaldirektör Antti Korkala, försvarsministeriet
- socialchef Hannu Maijanen, Försvarsmakten
- jämställdhetsombudsman Jukka Maarianvaara, Jämställdhetsombudsmannens byrå
- diskrimineringsombudsman Kristina Stenman, Diskrimineringsombudsmannens byrå
- expert Nina Järviö, Delegationen för jämställdhetsärenden
- docent, universitetslektor Marjaana Jauhola
- professor (emerita) Kevät Nousiainen.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- inrikesministeriet
- Plan International Finland.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Förändringar i omvärlden och säkerhetsläget

Statsrådets aktuella redogörelse bedömer förändringarna i den utrikes- och säkerhetspolitiska omvärlden till följd av Rysslands angrepp på Ukraina och förändringens konsekvenser för Finland. I redogörelsen bedöms dessutom Finlands beredskap för förändringens konsekvenser för

Utlåtande AjUU 3/2022 rd

ekonomin, resiliensen, försörjningsberedskapen, den inre säkerheten, cybersäkerheten, hybridpåverkan och den kritiska infrastrukturen i enlighet med en modell för övergripande säkerhet.

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet behandlar redogörelsen i fråga om sitt ansvarsområde med särskild fokus på resiliens och inre säkerhet med avseende på konsekvenserna för jämlikheten och jämställdheten.

Utskottet påpekar att den aktuella redogörelsen inte tar upp krigets och krisernas konsekvenser för olika kön och befolkningsgrupper. Jämställdhets- och likabehandlingsaspekten beaktas inte heller vid bedömningen av Finlands beredskap, även om det enligt redogörelsen sker i enlighet med modellen för övergripande säkerhet. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet anser att det i och för sig är förståeligt att redogörelsen om fördelarna och nackdelarna med att alliera sig militärt fokuserar på försvarsstrategiska frågor och att jämställdhets- och likabehandlingsfrågorna i anslutning till krishanteringen knappt behandlas. Utskottet påpekar dock att när bedömningen av säkerhetsläget och beredskapen kompletteras bör hänsyn tas till dessa omständigheter.

Jämställdhets- och likabehandlingsfrågor i samband med krissituationer

I avsnittet om upprätthållandet av den nationella försvarsförmågan konstateras att Finland utnyttjar alla samhällsresurser när det försvarar sitt territorium och sina medborgare. Utskottet noterar att det i det aktuella avsnittet inte görs någon separat bedömning av kvinnornas roll och betydelse för att upprätthålla försvarsförmågan.

Jämställdhets- och likabehandlingsfrågorna i samband med krissituationer har traditionellt betonats främst i Finlands utrikespolitik. Utskottet påpekar att situationen i fråga om kvinnors och mäns delaktighet och skyddsbehov i krissituationer sannolikt inte skulle vara väsentligt annorlunda i Finland än i världen överlag. Också i Finland är det i krissituationer nödvändigt att skydda kvinnor och flickor bland annat mot könsrelaterat våld och att säkerställa kvinnors deltagande i konfliktlösning och fredsbyggande.

Kriser och krig påverkar alla människor oberoende av kön, men de har ofta också könsspecifika konsekvenser. Särskilt män tvingas offra sin hälsa och till och med sitt liv vid fronten på grund av kriget. Detta beror till stor del på att värnplikten till exempel i Finland endast gäller män.

De olika könens representation inom den kristida förvaltningen. I synnerhet vid militära men också vid andra kriser utses olika organ för uppgifter inom den kristida förvaltningen. Sådana organ kan vara nationella, tillsatta av självstyrande områden, statens regionförvaltning eller lokal självstyrelse. Sådana organ kan ofta kräva till exempel militär eller teknisk expertis.

Enligt 4 a § i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män (609/1986) ska det i organ för samverkan mellan staten, välfärdsområdet och välfärdsområdena samt i kommittéer, delegationer och andra motsvarande organ för samarbete i och mellan kommuner finnas minst 40 procent av såväl kvinnor som män. De som utser kandidaterna ska så långt möjligt föreslå både en kvinna och en man för varje medlemsplats. Utskottet påpekar att bestämmelsen i regel också gäller eventuella förvaltningsorgan under kristider, även om det kan förväntas att andra omständigheter än medlemmarnas kön betonas vid tillsättande av organ under kristider. Utskottet understryker att kvin-

Utlåtande AjUU 3/2022 rd

nornas tillräckliga representation i förvaltningsorganen under kristider inte är något självändamål, utan att det också utifrån internationella erfarenheter är av avgörande betydelse för att verksamheten ska lyckas.

Bekämpning av informationspåverkan

Informationssäkerheten blir allt viktigare i ett informationssamhälle där varje medborgare kan vara såväl mottagare och behandlare som producent och distributör av information, konstateras det i redogörelsen. Rysslands aggression mot Ukraina har lett till en kraftig differentiering av informationsmiljöerna. Ryssland strävar efter att styra åsiktsbildningen i hemlandet och utlandet samt att skapa ett narrativ (berättelser) för att berättiga sina handlingar.

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet betonar att alla som bor i Finland ska ha lika rätt och möjlighet att få tillförlitlig information om olika fenomen och händelser. Förmedling av tillförlitlig information och lika tillgång till den förebygger desinformationsattacker effektivt.

Informationspåverkan används också i syfte att motarbeta jämställdheten mellan könen och lika-behandlingen. Fenomenet hör till den så kallade antigenderrörelsen. Enligt erhållen utredning har det under de senaste tio åren vuxit en internationell politisk rörelse mot ”genderideologin” eller ”genderkonspirationen”. Rörelsen är antifeministisk och syftar till att rubba internationella konventioner om jämställdhet och jämlikhet. Till exempel i samband med ratificeringen av Istanbulkonventionen har man sett exempel på detta både på nationell nivå och på EU-nivå. Antigenderrörelsen förenar mycket olika slags aktörer och dess mål är att ifrågasätta rättigheter som redan uppnåtts i fråga om jämställdheten mellan könen.

Enligt utredning till utskottet har Ryssland förbundit sig starkt till målen för antigenderrörelsen. Den desinformation som sprids av Ryssland och som stärker antigendertänkandet syftar till att så splittring och försvaga trovärdigheten hos målstatens förvaltning. Utskottet påpekar att man med denna typ av informationspåverkan kan försöka bidra till att radera de värden som Finland har förbundit sig till och skapa en intern tudelning exempelvis i Finland.

Utskottet anser det vara viktigt att man identifierar antigenderrörelsens påverkansförsök eftersom informationspåverkan i kristider mycket sannolikt också skulle innehålla antigendermaterial. Utskottet betonar att Finland på förhand bör bereda sig på att förhindra desinformation särskilt om kvinnor i ledande ställning med tanke på att den relativt stora kvinnodominansen i Finlands politiska ledning och vid myndigheterna kan göra Finland sårbart i detta avseende.

År 2021 publicerades en utredning om politiskt motiverad hatretorik mot Finlands regering. Enligt den hade en tredjedel av kommunpolitikerna och nästan hälften av riksdagsledamöterna fått hatpost. Enligt utredningen riktar sig hatretoriken framför allt mot kvinnliga politiker och endast en liten del av den skickas av bollar (datorprogram). De personer som hade sänt hatretorik hade dock sannolikt åtminstone delvis tagit intryck av utländska hatmeddelanden mot kvinnor. Utskottet påpekar att man under en utrikespolitisk eller militär kris utan tvivel skulle försöka rubba den politiska ledningens trovärdighet genom extern desinformation om ledarnas sexualitet och moral.

Utlåtande AjUU 3/2022 rd

Värre humanitära kriser

Redogörelsen konstaterar att konsekvenserna av Rysslands anfallskrig i stor utsträckning återspeglas i den globala utvecklingen och uppnåendet av målen för hållbar utveckling samt i regionala kriser. De globala behoven av humanitärt bistånd kommer att öka ytterligare i Ukraina och dess grannländer och även i större utsträckning bland annat på grund av stigande mat- och energipriser. Flyktingströmmarna kan öka på grund av den allt snabbare prisstegringen och hungersnöden.

Utskottet påpekar att flyktingskap är förknippat med flera könsrelaterade aspekter som i värsta fall kan riskera hälsan och människoliv om de inte beaktas. Under kriser och bland dem som flyr från dem bör man sörja för till exempel den sexuella och reproduktiva hälsan och juridiska frågor i anknytning till den samt tillgodosendandet av aborträtten också i sådana situationer där man flyr till områden där den gällande abortlagstiftningen kränker kvinnors rättigheter.

Könet står också i centrum för hungerkrisen eftersom det i synnerhet är flickor som drabbas av den. När det råder brist på mat är flickor ofta de första som blir tvungna att avbryta sin skolgång och de sista som får äta. Dessutom utsätter hungern flickor för könsrelaterat våld, sexuellt utnyttjande och oönskade graviditeter.

Utskottet ser det som viktigt att krisens utvecklingspolitiska konsekvenser snabbt utvärderas som en del av det säkerhetspolitiska beslutsfattandet och att Finland snabbt bedömer hur stödet ska ökas dels med anslag för utvecklingssamarbete, dels med klimatanslag för att hantera livsmedels-säkerheten i de fattigaste länderna och den osäkerhet som klimatförändringen medför, så att Rysslands anfallskrig och de ekonomiska sanktionerna till följd av det inte leder till att situationen för de fattigaste länderna och människorna försämras och att flyktingskapet ökar.

Identifiering av utsatta grupper

Utskottet noterar att redogörelsen nämner nödställda och utsatta grupper utan att precisera vilka dessa grupper kan vara. Utskottet anser att de utsatta grupperna behöver preciseras vid bedömningen av säkerhetsläget. Särskilt utsatta är till exempel kvinnor, barn, äldre, romer, personer med funktionsnedsättning, sexuella minoriteter och könsminoriteter samt personer som på grund av analfabetism eller bristande språkkunskaper har svårt att få tillförlitlig information om händelserna.

Utskottet betonar att också migration och flyktingskap som orsakas av krig och konflikter bör beaktas på ett mångsidigare sätt i analysen av säkerhetsläget än vad som görs i redogörelsen, för att de åtgärder som vidtas ska motsvara de verkliga behoven och uppfylla förpliktelserna i internationella konventioner.

Uppskattningsvis över 80 procent av de myndiga flyktingar som kommit till Finland från Ukraina är kvinnor, vilket bör beaktas i de tjänster som flyktingarna behöver. Utskottet betonar att brottsoffer bör erbjudas behövliga stödtjänster både när de befinner sig i Finland eller någon annanstans på flykt undan kriget och efter en eventuell hemresa.

Utlåtande AjUU 3/2022 rd

Inre säkerhet och resiliens

Förtroende och trygghetskänsla är centrala resurser för Finlands inre säkerhet. Kriget i Ukraina kan ha betydande konsekvenser för utvecklingen av den allmänna trygghetskänslan, som å sin sida har ett nära samband med den mer omfattande mentala kristålligheten. Befolkningens mentala kristållighet har en central ställning med tanke på säkerheten i en eventuell krissituation.

Redogörelsen bedömer att coronapandemin, som pågått i två år, har försvagat befolkningens resiliens. I redogörelsen nämns särskilt coronapandemins konsekvenser för de unga.

Personalen inom social- och hälsovården samt räddningsväsendet och säkerhetsbranschen. Utskottet noterar att redogörelsen inte särskilt bedömer eller beaktar det svåra läget inom social- och hälsovården. I offentligheten har det särskilt uttryckts oro över hur arbetssituationen till följd av coronan påverkar arbetshälsan och arbetsmängden hos de anställda inom social- och hälsovården.

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet anser att det i det förändrade säkerhetsläget är särskilt viktigt att social- och hälsovårdspersonalen orkar arbeta och att det finns tillräckligt med anställda i branschen. Det är viktigt att bedöma vilka konsekvenser det kan ha för resiliensen om den vårdansvariga personalen redan innan en krissituation börjar har svårt att orka och må bra samt om det finns svårigheter med personalens tillräcklighet. Utskottet ser det som viktigt att se till att det finns tillräckligt med social- och hälsovårdspersonal och att personalen orkar under normala förhållanden för att det ska finnas en beredskap att svara mot behoven också vid kriser.

I redogörelsen behandlas behovet av ökad kompetens och ökat antal anställda inom mansdominerade branscher, såsom Gränsbevakningsväsendet och Försvarsmakten. I den förändrade situationen är det viktigt att ta hänsyn till det ökade psykiska trycket också inom dessa branscher till exempel med tanke på arbetshälsan.

Förhindrande av diskriminering i krissituationer

I krissituationer är det vanligt att befolkningens nationella enhetlighet ökar. Baksidan av en starkt sammanhållning som i och för sig är förståelig och även nyttig är en misstro mot och diskriminering av ”utomstående” som särskilt drabbar människor som på grund av sitt etniska ursprung avviker från majoritetsbefolkningen.

Etnisk diskriminering riktas oftast mot så kallade synliga minoriteter. Utskottet noterar dock att diskrimineringen av ryssar och ryskspråkiga enligt utredningar är vanligt i Finland. Fenomenet har sina historiska skäl och krisen i Ukraina antas ha förvärrat läget. Utskottet påpekar att särskild uppmärksamhet bör fästas vid diskrimineringen under en kris. Med tanke på att skyddet av ryssar som bor i andra staters territorium har en stark ställning i Rysslands utrikespolitik kan verkliga eller påstådda erfarenheter av diskriminering också ha utrikespolitisk betydelse under en kris.

Frågan om behandlingen av dubbelmedborgare i Finland och Ryssland är besvärlig eftersom det i förarbetena till diskrimineringsförbudet (6 § 2 mom.) i Finlands grundlag sägs att det med etniskt ursprung avses både nationellt och etniskt ursprung. I förarbetena till diskrimineringslagen preciseras inte omfattningen av diskrimineringsgrunderna i 6 § i grundlagen.

Utlåtande AjUU 3/2022 rd

Utskottet anser det vara viktigt att man i nuläget gör en noggrannare analys av särbehandling på grund av nationalitet och etnicitet. Även ur folkrättens synvinkel är det delvis svårt att skilja mellan diskriminering på grund av nationalitet och på grund av etniskt ursprung. Staterna har dock legitima skäl att behandla medborgare i andra länder annorlunda än sina egna medborgare, men på grund av etniskt ursprung (ras) kan en sådan behandling nästan aldrig vara berättigad.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår

att utrikesutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 11.5.2022

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Aino-Kaisa Pekonen vänst
vice ordförande Katja Taimela sd
medlem Bella Forsgrén gröna
medlem Atte Kaleva saml
medlem Tuomas Kettunen cent
medlem Niina Malm sd
medlem Jukka Mäkynen saf
medlem Anders Norrback sv
medlem Arto Satonen saml
medlem Sofia Virta gröna
ersättare Matias Marttinen saml
ersättare Jari Myllykoski vänst
ersättare Hussein al-Tae sd.

Sekreterare var

utskottsråd Marjaana Kinnunen.

Utlåtande AjUU 3/2022 rd Avvikande mening

Avvikande mening

Motivering

Förändringar i omvärlden och säkerhetsläget

Statsrådets aktuella redogörelse bedömer förändringarna i den utrikes- och säkerhetspolitiska omvärlden till följd av Rysslands angrepp på Ukraina och förändringens konsekvenser för Finland. I redogörelsen bedöms dessutom Finlands beredskap för förändringens konsekvenser för ekonomin, resiliensen, försörjningsberedskapen, den inre säkerheten, cybersäkerheten, hybridpåverkan och den kritiska infrastrukturen i enlighet med modellen för övergripande säkerhet.

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet behandlar redogörelsen i fråga om sitt ansvarsområde med särskild fokus på resiliens och inre säkerhet när det gäller konsekvenserna för jämlikheten och jämställdheten.

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet anser att det är förståeligt att redogörelsen om fördelarna och nackdelarna med att alliera sig militärt fokuserar på försvarsstrategiska frågor och att jämställdhets- och likabehandlingsfrågorna i anslutning till krishanteringen knappt behandlas men anser att när bedömningen av säkerhetsläget och beredskapen kompletteras bör hänsyn tas till dessa omständigheter.

Jämställdhets- och likabehandlingsfrågor i samband med krissituationer

I avsnittet om upprätthållandet av den nationella försvarsförmågan konstateras att Finland utnyttjar alla samhällsresurser i försvaret av sitt territorium och sina medborgare.

Jämställdhets- och likabehandlingsfrågorna i samband med krissituationer har traditionellt betonats främst i Finlands utrikespolitik. Utskottet påpekar att situationen i fråga om kvinnors och mäns delaktighet och skyddsbehov i krissituationer sannolikt inte skulle vara väsentligt annorlunda i Finland än i världen överlag. Också i Finland är det i krissituationer nödvändigt att skydda kvinnor och flickor bland annat mot könsrelaterat våld och säkerställa kvinnors deltagande i konfliktlösning.

Kriser och krig påverkar alla människor oavsett kön. Särskilt män tvingas offra sin hälsa och till och med sitt liv vid fronten på grund av kriget. Detta beror till stor del på att värnplikten till exempel i Finland endast gäller män.

De olika könen representation i förvaltningen under kristiden. I synnerhet vid militära men också vid andra kriser utses olika organ för uppgifter inom den kristida förvaltningen. Sådana organ kan vara nationella, tillsatta av självstyrande områden, statens regionförvaltning eller lokal självstyrelse. Sådana organ kan ofta kräva till exempel militär eller teknisk expertis.

Enligt 4 a § i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män (609/1986) ska det i organ för samverkan mellan staten, välfärdsområdet och välfärdsområdena samt i kommittéer, delegationer och

Utlåtande AjUU 3/2022 rd

Avvikande mening

andra motsvarande organ för samarbete i och mellan kommuner finnas minst 40 procent av såväl kvinnor som män. De som utser kandidaterna ska så långt möjligt föreslå både en kvinna och en man för varje medlemsplats. Utskottet påpekar att bestämmelsen i regel också gäller eventuella förvaltningsorgan under kristider, även om det kan förväntas att andra omständigheter än medlemmarnas kön betonas vid tillsättande av organ under kristider. Utskottet understryker att en tillräcklig kvinnlig representation i förvaltningsorganen under kristider inte är något självändamål utan att det med tanke på att verksamheten ska lyckas är viktigt att man väljer den mest kompetenta personen oberoende av kön.

Bekämpning av informationspåverkan

Informationssäkerheten blir allt viktigare i ett informationssamhälle där varje medborgare kan vara såväl mottagare och behandlare som producent och distributör av information, konstateras det i redogörelsen. Rysslands aggression mot Ukraina har lett till en kraftig differentiering av informationsmiljöerna. Ryssland strävar efter att styra åsiktsbildningen i hemlandet och utlandet samt att skapa narrativ (berättelser) för att berättiga sina handlingar.

År 2021 publicerades en utredning om politiskt motiverad hatretorik mot Finlands regering. Enligt den hade en tredjedel av kommunpolitikerna och nästan hälften av riksdagsledamöterna fått hatpost.

Värre humanitära kriser

Redogörelsen konstaterar att konsekvenserna av Rysslands anfallskrig i stor utsträckning återspeglas i den globala utvecklingen och uppnåendet av målen för hållbar utveckling samt i regionala kriser. De globala behoven av humanitärt bistånd kommer att öka ytterligare i Ukraina och dess grannländer och även i större utsträckning bland annat på grund av stigande mat- och energipriser. I fråga om energipriserna beror uppgången till centrala delar på EU:s misslyckade energipolitik. Flyktingströmmarna kan öka på grund av den allt snabbare prisstegringen och hungersnöden.

Utskottet påpekar att flyktingskap är förknippat med flera aspekter som i värsta fall kan riskera hälsan och människoliv om de inte beaktas. Under kriser och bland dem som flyr från dem bör man sörja för till exempel den sexuella och reproduktiva hälsan och juridiska frågor i anknytning till den samt tillgodoseendet av aborträtten också i sådana situationer där man flyr till områden där den gällande abortlagstiftningen kränker våldtäktsoffrens rättigheter.

Utskottet anser det vara viktigt att krisens utvecklingspolitiska konsekvenser snabbt utvärderas som en del av det säkerhetspolitiska beslutsfattandet, så att Rysslands anfallskrig och de ekonomiska sanktionerna till följd av det inte leder till att situationen för de fattigaste länderna och människorna försämras och att flyktingskapet ökar.

Identifiering av utsatta grupper

Uppskattningsvis över 80 procent av de myndiga flyktingar som kommit till Finland från Ukraina är kvinnor, vilket bör beaktas i de tjänster som flyktingarna behöver. Utskottet betonar att

Utlåtande AjUU 3/2022 rd

Avvikande mening

brottsoffer bör erbjudas behövliga stödtjänster både när de befinner sig i Finland eller någon annanstans på flykt undan kriget och efter en eventuell hemresa.

Inre säkerhet och resiliens

Förtroendet och trygghetskänslan är centrala resurser för Finlands inre säkerhet. Kriget i Ukraina kan ha betydande konsekvenser för utvecklingen av den allmänna trygghetskänslan, som å sin sida har ett nära samband med den mer omfattande mentala kriståligheten. Befolkningens mentala kristålighet har en central ställning med tanke på säkerheten i en eventuell krissituation.

Redogörelsen bedömer att coronapandemin, som pågått i två år, har försvagat befolkningens resiliens. I redogörelsen nämns särskilt coronapandemins konsekvenser för de unga.

Personalen inom social- och hälsovården samt räddningsväsendet och säkerhetsbranschen. Utskottet noterar att redogörelsen inte särskilt bedömer eller beaktar det svåra läget inom social- och hälsovården. I offentligheten har det uttryckts särskild oro över hur arbetssituationen till följd av coronan påverkar arbetshälsan och arbetsmängden hos de anställda inom social- och hälsovården.

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet anser att det i det förändrade säkerhetsläget är särskilt viktigt att social- och hälsovårdspersonalen orkar arbeta och att det finns tillräckligt med anställda i branschen. Det är viktigt att bedöma vilka konsekvenser det kan ha för resiliensen om den vårdansvariga personalen redan innan en krissituation börjar har svårt att orka och må bra samt om det finns svårigheter med personalens tillräcklighet. Utskottet ser det som viktigt att se till att det finns tillräckligt med social- och hälsovårdspersonal och att personalen orkar under normala förhållanden för att det ska finnas en beredskap att svara mot behoven också vid kriser.

I redogörelsen behandlas behovet av ökad kompetens och ökat antal anställda inom mansdominerade branscher, såsom Gränsbevakningsväsendet och Försvarsmakten. I den förändrade situationen är det viktigt att ta hänsyn till det ökade psykiska trycket också inom dessa branscher till exempel med tanke på arbetshälsan.

Påståenden om diskriminering i krissituationer

I krissituationer är det vanligt att befolkningens nationella enhetlighet ökar. Utskottet påpekar att det med tanke på att skyddet av ryssar som bor i andra staters territorium har en stark ställning i Rysslands utrikespolitik kan påstådda erfarenheter av diskriminering också ha utrikespolitisk betydelse under en kris. Frågan om behandlingen av dubbelmedborgare i Finland och Ryssland är besvärlig. Staterna har dock berättigade skäl att behandla medborgare i andra stater annorlunda än sina egna medborgare.

Avvikande mening

Jag föreslår

att utrikesutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande AjUU 3/2022 rd
Avvikande mening

Helsingfors 11.5.2022

Jukka Mäkynen saf